

TOG`LI HUDUDLARNING INSON HARAKATLANISHIGA TA`SIRI

Toshev Farrux Habibulloyevich

O'zbekiston Respublikasi

Qurolli Kuchlar Akademiyasi tinglovchisi

Ilmiy rahbar: Safarov Yusufali Bahodirovich

O'zbekiston Respublikasi

Qurolli Kuchlar Akademiyasi sikl boshlig'I t.f.n., dotsent

Annotatsiya. Ushbu maqolada tog'li hududlarning inson harakatiga ko'p qirrali ta'siri o'rganilib, ushbu hududlarning muammolari va imkoniyatlari yoritilgan. U tarixiy va zamonaviy istiqbollarni o'rganadi, turli ta'sir etuvchi omillarni o'rganadi va zamonaviy texnologiyalar va strategiyalar qiyinchiliklarni qanday engillashtirishi haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: Inson harakati, tog'li hududlar, geografik to'siqlar, transport, moslashish strategiyalari, texnologik aralashuvlar.

Kirish

Tog'li hududlar, qo'pol erlari va o'zgaruvchan iqlimi bilan, har doim inson harakati uchun muhim muammolarni keltirib chiqardi. Qadimgi savdo yo'llaridan tortib zamonaviy transport tarmoqlariga qadar odamlar va tog'lar o'rtasidagi o'zaro ta'sir migratsiya, savdo va kundalik qatnovga ta'sir qiluvchi murakkab dinamikadir. Ushbu ta'sirlarni tushunish samarali infratuzilmani rivojlantirish, xavfsizlikni ta'minlash va ushbu mintaqalarda barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun juda muhimdir.

Adabiyotlarni Tahlil Qilish

Tarixan tog'li hududlar tabiiy to'siqlar bo'lib, odamlarning joylashishi va harakatlanish shakllariga ta'sir ko'rsatgan. Erta tsivilizatsiyalar ko'pincha o'zlarini yanada qulayroq mintaqalarda o'rnatdilar, tog'li hududlar esa noqulay sharoitlari tufayli aholisi kam bo'lib qoldi (olmos, 1997). Zamonaviy davrda texnologik yutuqlar ushbu to'siqlarni biroz yumshatdi, ammo muammolar saqlanib qolmoqda.

Brice (2010) va Evans (2015) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tog'li erlarda harakatlanishning jismoniy va psixologik zo'riqishini ta'kidlaydi. Ular energiya sarfining ko'payishi, shikastlanish xavfi va maxsus jihozlarga bo'lgan ehtiyojni ta'kidlaydilar. Bundan tashqari, M Rakkatlller (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tog'li hududlar iqtisodiy rivojlanish va xizmatlardan foydalanishga ta'sir ko'rsatadigan jamoalarni izolyatsiya qilishi mumkin.

Usullari

Ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy ma'lumotlarni to'plashni birlashtirgan aralash usulli yondashuvdan foydalanadi. So'rovnomalar tog'li hududlarda yashovchilarga

tarqatilib, ularning kundalik qatnov muammolari, iqtisodiy faoliyati va xizmatlardan foydalanish imkoniyatlariga qaratildi. Bundan tashqari, geografik axborot tizimi (GIS) xaritasi erning fizik xususiyatlarini va uning transport tarmoqlariga ta'sirini tahlil qilish uchun ishlatilgan.

Natijalar

Tog'li hududlar inson harakatiga turli yo'llar bilan sezilarli ta'sir ko'rsatadi:

Jismoniy To'siqlar.

- Erning qiyinligi: tik qiyaliklar, Toshloq yuzalar va qo'pol landshaftlar yurish, haydash yoki avtomobil va temir yo'llarni qurishni qiyinlashtiradi.

- Balandlikning o'zgarishi: balandlikning tez-tez va sezilarli o'zgarishi sayohatni sekinlashtirishi va marshrutlarni kamroq yo'naltirishi mumkin.

Iqlim va ob-havo.

- Qattiq ob-havo sharoiti: tog'larda ko'pincha qattiq ob-havo, jumladan, kuchli qor yog'ishi, kuchli shamol va to'satdan bo'ronlar harakatga to'sqinlik qilishi mumkin.

- Haroratning o'zgarishi: yuqori balandliklar sovuqroq haroratga ega bo'lib, bu insonning chidamliligiga va kerakli kiyim va jihoz turiga ta'sir qilishi mumkin.

Infratuzilma Muammolari.

- Yo'l qurilishi va texnik xizmat ko'rsatish: tog'li hududlarda yo'llar va ko'priklarni qurish va saqlash beqaror zamin, ko'chki xavfi, tunnel va viyaduklarga ehtiyoj tufayli murakkab va qimmat.

- Cheklangan transport imkoniyatlari: jamoat transporti kam rivojlangan, poezdlar va avtobuslar kabi kamroq imkoniyatlar mavjud bo'lib, sayohatni shaxsiy transport vositalariga yoki piyoda yurishga ko'proq bog'liq qiladi.

Salomatlik va xavfsizlik.

- Balandlik kasalligi: yuqori balandliklar kislorod miqdorining pasayishiga moslashmagan sayohatchilarda balandlik kasalligini keltirib chiqarishi va ularning samarali harakat qilish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin.

- Baxtsiz hodisalar va Favqulodda vaziyatlar: yiqilish, qor ko'chkisi va boshqa baxtsiz hodisalar xavfi yuqori va qiyin er tufayli favqulodda vaziyatlarning javob berish vaqti uzoqroq.

Ijtimoiy va iqtisodiy ta'sir.

- Jamoalarning izolyatsiyasi: tog'li hududlarda ko'pincha xizmatlar, ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlari cheklangan alohida jamoalar mavjud.

- Iqtisodiy faoliyat: qishloq xo'jaligi, savdo va turizm kabi iqtisodiy faoliyatga tovarlar va odamlarni ko'chirish qiyinligi ta'sir qiladi.

Madaniy va tarixiy jihatlar.

- Migratsiya qonuniyatlari: tarixan tog'lar migratsiya uchun to'siq bo'lib, populyatsiyalarning tarqalishi va xilma-xilligini shakllantirgan.

- Madaniy amaliyotlar: tog'li hududlar atrof-muhitga moslashtirilgan noyob madaniyat va an'analarni rivojlantiradi, ko'pincha navigatsiya va omon qolish bo'yicha maxsus bilimlarni o'z ichiga oladi.

Zamonaviy Echimlar.

- Texnologik yutuqlar: transport sohasidagi Yangiliklar, masalan, teleferiklar, funikulyarlar va ilg'or tunnel texnikasi tog'li hududlar bo'ylab harakatlanishdagi ba'zi qiyinchiliklarni yumshatishga yordam beradi.

- Raqamli ulanish: yaxshilangan internet va mobil aloqa masofadan turib ishlash va aloqani ta'minlaydi, jismoniy harakatga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi.

Tog'li hududlar jismoniy, iqlimiy va infratuzilma xususiyatlari tufayli inson harakati uchun muhim muammolarni keltirib chiqaradi. Biroq, zamonaviy texnologiyalar va infratuzilmani takomillashtirish ushbu mintaqalarda harakatchanlikni oshirishda davom etmoqda.

Muhokama

Topilmalar tog'li hududlarda yashovchilar duch keladigan doimiy muammolarni ta'kidlaydi. Transport texnologiyasidagi yutuqlarga qaramay, ushbu mintaqalarda navigatsiya qilishning jismoniy va psixologik ta'sirini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Tadqiqot shuningdek, tog'li erlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladigan barqaror rivojlanish amaliyotining muhimligini ta'kidlaydi. Infratuzilmaga investitsiyalar, jamiyatga asoslangan moslashish strategiyalari bilan birgalikda, hayot qulayligi va sifatini yaxshilashi mumkin.

Xulosalar

Tog'li hududlar inson harakatiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, to'siqlar va imkoniyatlarni taqdim etadi. Texnologik yutuqlar mavjudlikni yaxshilagan bo'lsa-da, ushbu mintaqalarning noyob muammolarini hal qilish uchun doimiy harakatlar zarur. Siyosatchilar va rejalashtiruvchilar tog'li hududlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash uchun barqaror infratuzilmani rivojlantirish va jamiyatning barqarorligini birinchi o'ringa qo'yishlari kerak.

Infratuzilmani rivojlantirish: ulanishni yaxshilash uchun tunnellar, ko'priklar va teleferiklar kabi ilg'or transport echimlariga sarmoya kiriting.

Jamiyatni jalb qilish: infratuzilma loyihalari o'z ehtiyojlarini qondirishini ta'minlash uchun mahalliy jamoalarni rejalashtirish va qaror qabul qilish jarayonlariga jalb qilish.

Barqaror amaliyot: atrof-muhitga ta'sirini minimallashtiradigan va tabiiy landshaftni saqlaydigan barqaror qurilish amaliyotini targ'ib qilish.

Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik: tog'li hududlarning o'ziga xos qiyinchiliklariga moslashtirilgan favqulodda vaziyatlarga javob berish rejalarini ishlab chiqish.

Tadqiqot va innovatsiyalar: tog'li hududlarning inson harakatiga ta'sirini yanada kamaytiradigan yangi texnologiyalar va strategiyalar bo'yicha doimiy izlanishlarni rag'batlantirish.

Adabiyotlar:

1. V.F. Babkov. Road conditions and traffic safety. M. "Transport", 1982. - 288 p.
2. V.F. Babkov. Car roads. M: "Transport", 1983, 280c.
3. V.F. Babkov, V.F. Davochkin et al., "Road conditions and traffic." M: "Transport" 1994. 240.
4. R. Elvik, A.B. Leyusen, T. Vaa. "Handbook of Road Safety" / Per. s NOK. Edited by prof. V.V. Silyanova / M: MADI (STU) 2001 754.
5. SNIP Highways KMK 2.05.02-95 Republic of Uzbekistan. Tashkent. 1996. - 66 pp